

Minunatele aventuri duhovnicești
ale sfinților
Nicolae din Myra și Bari
și
Nicolae din Stiri și Trani
în Sudul Italiei în lumea anului 1100

dosare hagiografice realizate de
diac. Ioan I. Ică jr

- Rayborn, Tim, *The Violent Pilgrimage. Christians, Muslims and Holy Conflicts, 850–1150*, Jefferson, NC și Londra, 2013.
- Reda, Maurizio di, *San Nicola Kyrieleison. La follia del Vangelo*, pref. Guglielmo Spirito, Rimini, 2023.
- Roos, Lena, „God Wants it!”. *The Ideology of Martyrdom in the Hebrew Crusade Chronicles and its Jewish and Christian Background*, Brepols, 2006.
- Rubenstein, Jay, *Armies of Heaven. The First Crusade and the Quest for Apocalypse*, New York, 2011.
- Id., *Nebuchadnezzar's Dream. The Crusades, Apocalyptic Prophecy, and the End of History*, Oxford University Press, 2019.
- Rudolf, Ulrich și Adamson, Peter (ed.), *Philosophy in the Islamic World. 2/1. 11th–12th Centuries. Central and Eastern Regions*, Brill, Leiden, 2023.
- Runciman, Steven (1903–2000), *A History of the Crusades*, 3 vol.: 1. *The First Crusade and the Foundation of the Kingdom of Jerusalem*; 2. *The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East, 1100–1187*; 3. *The Kingdom of Accre and the Later Crusades*, Cambridge University Press, 1951–1954.
- Id., *The Eastern Schism. A Study of the Papacy and the Eastern Churches during the XIth and XIIth Centuries*, Clarendon Press, Oxford, 1955.
- Ševčenko, Nancy Patterson, *The Life of Saint Nicholas in Byzantine Art*, Torino, 1983.
- Id., „The Vita Icon and the Painter as Hagiographer”, *Dumbarton Oaks Papers* 53 (1999), pp. 149–165.
- Silvestro, Silvia, *Santi, reliquie e sacri furti. San Nicola di Bari fra Montecassino e Normanni*, Napoli, 2013.
- Simone, Ilaria de, *La tavola agiografica di San Nicola Pellegrino a Trani*, teză de master în istoria artei, Universitatea Sapienza, Roma.
- Talbot, Alice-Mary, *Varieties of Monastic Experience in Byzantium, 800–1453*, Notre Dame, IN, 2019.
- Taviani-Carozzi, Huguette, *La Terreur du monde. Robert Guiscard et la conquête normande en Italie. Mythe et histoire*, Paris, 1996.
- Theotokis, Georgios, *Bohemond of Taranto. Crusader and Conqueror*, 2021.
- Vauchez, André, *François d'Assise. Entre histoire et mémoire*, Paris, 2018.
- Vernon, Clare, *From Byzantine to Norman Italy. Mediterranean Art and Architecture in Medieval Bari*, I.B. Tauris, 2023.
- Vito, Nitti di, fr., „La leggenda della traslazione delle reliquie di S. Nicola da Mira a Bari”, *Japigia* 8 (1937), pp. 295–411.

- Nicolae din Myra și Bari și Nicolae din Sîri și Trani*
— doi sfinți și lumile lor (diac. Ioan I. Ică jr) 5
- două orașe, două catedrale (5) / hagiografia și sensurile ei (6) / trei lumi sub semnul fragmentărilor (6) / secolul XI — renașteri și reforme (8) / Bizanțul — o renaștere inhibată (9) / islamul — o înnoire neasumată (11) / Occidentul — reforma gregoriană și tribulațiile ei (13) / schisma colaterală (16) / noua raționalitate teologică (17) / normanzii în Sudul Italiei (19) / o protocruciadă (20) / Bari — de la bizantini la normanzi (25) / sfântul Nicolae, de la Myra la Bari (28) / Urban II — corespondență și sinoade (30) / Bari, 1 octombrie 1089 (32) / Trani, 1094 și noul sfânt Nicolae (33) / „viață” și catedrală (34) / icoana (35) / un pelerinaj general devenit cruciadă — jihadul creștinilor (36) / octombrie 1098, conciliu papal la Bari (41) / violență religioasă transfigurată liturgic (42) / doi sfinți și trei dosare (45) / celebrări și polemici (56) / al doilea sfânt Nicolae (61) / problema apelativelor și o prefigurare (67) / un proto-Francisc (68) / lecția Providenței — Mila divină (68)
- Nicolae „Kyrie eleison” — sfântul rugăciunii neîncetate și lecțiile lui* (prof. Guglielmo Spirito OFM, Assisi) 71

Sfântul Nicolae al Myrei Lykiei

cel mai vechi text

Acțiunea [cu comandanții] 89

cel mai vechi imn

Teodor Studitul, Condac al sfântului Nicolae 101

*prima „viață” bizantină*Viața și purtarea și expunere parțială a minunilor,
de Mihail arhimandritul (cca 890) 105

Sinaxarul constantinopolitan (cca 1000) 127

II

Strămutarea rămășițelor sfântului Nicolae
din Myra la Bari în anul 1087Strămutarea sfântului Nicolae Mărturisitorul,
scrisă de clericul Nichifor — *relatarea latină 1* . . . 131Istoria strămutării sfântului Nicolae la Bari,
scrisă de arhidiaconul Ioan — *relatarea latină 2* . . 149Cuvânt la strămutarea rămășiței sfântului Nicolae
— *relatarea greacă* . . . . . 165Strămutarea în orașul Bari a rămășițelor sfântului
Nicolae — *relatarea slavonă* 181

Povestirea sfântului Dimitrie al Rostovului 187

Slujba bizantină a strămutării sfântului Nicolae
la Bari, 9 mai . . . . . 193Slujba trecerii trupului sfântului Nicolae,
arhiepiscopul Myrei (20 mai),
facerea cuviosului Nicodim Aghioritul 205

III

Minunata viață a sfântului Nicolae „Kyrie eleison”
(1074–1094)Viața fericitului Nicolae Peregrinul,
după povestirea monahului Bartolomeu, tovarășul
său de drum (cca 1140) . . . . . 229Viața și sfârșitul preasfântului Nicolae Peregrinul,
Mărturisitorul lui Hristos, scrisă de Adelferius,
martor ocular (cca 1098) . . . . . 251Relatarea canonizării și mutării sfântului Nicolae,
scrisă de Amandus, diacon din Trani (1145) 265

IV

Sinoade — corespondențe — Cruciadă

Proiect de sinod comun (1089) 281

Decizia sinodului prezidat de Alexios I Comnenul
privind reintroducerea în diptice a numelui papei
(septembrie 1089) . . . . . 283Patriarhul ecumenic Nicolae III Grămăticul
papei Urban II (septembrie 1089) . . . . . 287Răvașul trimis de mitropolitul Calabriei patriarhului
Constantinopolului, Nicolae III (nov.–dec. 1089) . . 291Teofilact, arhiepiscopul Ohridei, Adresare către unul
dintre interlocutorii săi despre cele de care sunt
acuzăți latinii (cca 1090) . . . . . 295Împăratul Alexie către contele Robert de Flandra
(1091) . . . . . 317Conciliul de la Clermont și discursul papei Urban II
(27 noiembrie 1095) 323

Masacrul evreilor de pe Rin (mai 1096) 329

Scrisoarea conților cruciați către papa Urban II
(Antiohia, 11 septembrie 1098) 333

Conciliul de la Bari (4–11 octombrie 1098) 339

Cruciații cuceresc Ierusalimul
(15 iunie–15 iulie 1099) 347

Solemnitatea sărbătorii sfântului Ierusalim (15 iulie) 357

*

Bibliografie 367

Basilica San Nicola, Bari, exterior

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ICĂ, IOAN I., jr.

Minunatele aventuri duhovnicești ale sfinților Nicolae din Myra și Bari și Nicolae din Stiri și Trani în Sudul Italiei în lumea anului 1100 / dosare hagiografice realizate de diac. Ioan I. Ică jr. – Sibiu: Deisis, 2026
ISBN 978-606-740-054-0

2

© DEISIS, pentru prezenta versiune

*Nicolae din Myra și Bari
și Nicolae din Stiri și Trani
– doi sfinți și lumile lor*

După secole de instabilitate și dezastre, odată cu anii 1080 și tot secolul următor, Italia de Sud și Sicilia se umpleau și ele, împreună cu întreaga Europă Occidentală, de castele și de catedrale în stil romanic, simbolurile unei noi ere și civilizații.

două orașe, două catedrale

Două astfel de impresionante edificii, zidite la țărnamane pentru a fi vizibile dinspre mare, domină până astăzi prin monumentalitatea lor centrele istorice a două vechi orașe ale Apuliei, provincie istorică a Italiei de Sud, pe coasta Adriaticii: Bari și Trani. Porturi aflate la mijloc între promontoriul Gargano, cu faimosul sanctuar al arhanghelului Mihail, și pîntenul dinspre est al cizmei Peninsulei Italice, cu vechiul oraș Otranto. Vaste basilici romanice (60/80 × 30 m), cu trei nave și transept, cele două catedrale sunt clădite peste cripte ample cu coloane; în mijlocul acestora se află altare de piatră, peste care se ridicau icoane monumentale ale celor doi sfinți ale căror relicve fuseseră depuse în ele — doi sfinți bizantini, ambii cu numele Nicolae.

Catedrala din Bari este dedicată sfântului Nicolae al Myrei Lykiei, veneratul episcop taumaturg din veacul al IV-lea ale cărui relicve fuseseră aduse în Bari în 9 mai 1087,

sustrase din Myra de un comando de 62 de marinari și cetățeni din Bari.

Catedrala din Trani este însă dedicată sfântului Nicolae Peregrinul, tânăr eremit rătăcitor venit din Grecia în Sudul Italiei în anul 1094 și decedat la Trani, în 2 iunie în același an, în vârstă de doar 19 ani, și canonizat rapid, după numai trei ani, de papa Urban II.

Dosarele hagiografice care alcătuiesc volumul de față își propun să restituie spațiului cultural românesc principalele documente care să permită receptarea celor două figuri bizantine — una celebră, alta ignorată — ale celor doi sfinți Nicolae apăruți în Sudul Italiei într-un moment decisiv al istoriei europene, la trecerea dramatică de la Evul Mediu într-o nouă eră și civilizație. Momentul istoric este documentat de piesele din cel de-al patrulea dosar („Sinoade — corespondențe — Cruciade”), a căror justă înțelegere, la fel ca și piesele hagiografice premergătoare, impune resituarea lor în multiplele lor contexte.

hagiografia și sensurile ei

Expresii ale lucrării providenței lui Dumnezeu în istorie, sfinții lui Hristos, plini de Duhul Său Sfânt, sunt lecții pentru toate timpurile, dar sunt în primul rând mesajele ei precise pentru timpul și epoca lor. Conturul profilului lor nu poate fi detașat de tabloul lumii mici și mari, în care sunt trimiși și în care acționează exemplar întrupând Evanghelia veșnică a lui Hristos. Astfel, hagiografia este în mod indisolubil atât hristologie, cât și istorie, mai exact hristologie continuată și prelungită în istorie, și în multiplele istorii care alcătuiesc contextul întrupării ei. Scopul ei este descifrarea mesajelor și lecțiilor venite de la Dumnezeu prin sfinții Lui în și pentru toate timpurile.

trei lumi sub semnul fragmentărilor

Sudul Italiei era într-adevăr, de câteva secole, punctul de conflict, de contact și interferență între popoarele, statele și civilizațiile apărute pe ruinele vastului Imperiu

Roman. Sub presiunea multiplelor invazii ale popoarelor germanice, în Galia, Spania și Italia, și slave, în Balcani, precum și a invadării cu succes a întregului Orient Apropiat și a bazinului Mediteranei de Est de către noul imperiu islamic, Imperiul Roman, dispărut cu totul în Occident, a supraviețuit drastic redus în jurul Constantinopolului în Asia Mică și în câteva zone de coastă ale Peninsulei Balcanice. Centrul lumii și al civilizației s-a mutat acum pentru secole la Bagdad, capitala vastului și înfloritorului Califat al Abasizilor. (Acesta a cunoscut în 775–861 o „epocă de aur”, urmată de fragmentări și diviziuni.) Repliat și obligat la o supraviețuire dramatică în anii 604–717, Imperiul Roman de Răsărit („Bizantin”) a cunoscut o lentă redresare, urmată de înflorirea culturală și extinderea teritorială a anilor 867–1022 sub împărații dinastiei Macedonenilor. În același timp, Occidentul își recompunea, în 800–887, unitatea politică în imperiul împăraților carolingieni, patronii primei renașteri culturale medievale europene. Urmate însă de o nouă fragmentare și un recul intelectual pe fondul reluării presiunii pustiitoarelor invazii neîncetate ale popoarelor Nordului („vikingii”) și ale maghiarilor pătrunși adânc, între anii 900 și 950, în Germania, Franța și toată Italia.

Fragmentare intensă a cunoscut acum și lumea islamică odată cu afirmarea, în secolul X, a trei califate rivale: alături de cel sunnit abbasid de la Bagdad, au apărut în 929 până în 1031 (când s-a divizat) în Spania (emirat din 755) cel umayyad de la Cordoba și, mai ales, cel ismaelit șiit al fatimizilor în 909 în Africa de Nord, iar din 969–1171 la Cairo. Califii abbasizi de la Bagdad au devenit funcții religioase onorifice, puterea efectivă fiind deținută între 946 și 1055 de buyzii iranieni șițiți, iar din 1055 până în 1118 de temuții turci selgiucizi convertiți în 985 la islamul sunnit.

Italia era fragmentată și ea. Între 568 și 744, cu excepția Romei, Ravennei și sudului Calabriei, Apuliei și Siciliei, rămase bizantine, cea mai mare parte a teritoriului

era dominată de regatul longobarzilor. Acesta a fost desființat în 774 de Carol cel Mare, care a devenit și rege al longobarzilor, restituind papalității suveranitatea statală asupra centrului fost bizantin al peninsulei. La Crăciunul anului 800, Carol s-a încoronat simbolic la Roma ca împărat al romanilor, dar și-a menținut capitala la Aachen. Dincolo de Alpi, împărații germani ai Occidentului vor continua să revendice suveranitatea asupra Italiei, exercitând-o de facto în nord și intervenind adeseori militar în peninsulă, care la sud de Roma a rămas sub dominația principatelor lombarde de Spoleto, Benevento și Salerno, alături de republicile comerciale Gaeta, Napoli și Amalfi, și de posesiunile bizantine din sudul extrem al „cizmei”. În ciuda propriei lor fragmentări, arabii, care controlau naval Mediterana, au continuat presiunile și ofensiva cu succese notabile, cucerind și instalând tot atâtea emirate în Creta, 824–961, și Sicilia, 830–1091, dar și Toranto, 840–880, și Bari, 847–871. Roma însăși a fost atacată în mai multe rânduri (843, 846, 849). (Între 882 și 915, arabii și-au instalat o periculoasă bază de operațiuni chiar în centrul Italiei, la Garigliano, lângă Monte Cassino.) În 885–886, bizantinii revin victorioși și ocupă din nou Sudul Italiei, unde organizează două „theme”, provincii militare: Longobardia (Apulia latină) și Calabria (populată cu greci refugiați din Sicilia arabă), unificate din 975–1071 în Katepanatul Italiei.

secolul XI — renașteri și reforme

Imperiul Bizantin e acum pe culmile puterii: recucește de la arabi în 961 Creta, în 965 Cipru, în 962 Alepul, în 966 Siria și în 969 Antiohia și ajunge din nou pe Eufrat; atinge ulterior din nou întreg cursul inferior al Dunării, lichidând în urma unor devastatoare războaie (985–986, 997, 1001–1018) Țaratul Bulgar¹; iar în 1021

¹ În urma victoriei din 29 iunie 1014, Vasile II a ordonat orbirea celor 14 000 de prizonieri bulgari ortodocși, primind supranumele înfricoșător de Bulgaroktonos, „ucigătorul de bulgari”.

anexează Armenia. La moartea în 1022 a lui Vasile II Macedoneanul, care se pregătea să plece într-o expediție pentru recucerirea Siciliei, Imperiul renăscut al romeilor era zenitul expansiunii sale. Peste doar cincizeci de ani însă, se afla pe marginea catastrofei și lupta disperat pentru supraviețuire: în 1071, Imperiul Bizantin pierdea Bari, cucerit de normanzii lui Robert Guiscard, și evacua pentru totdeauna Italia, iar în același an, în urma dezastruoasei înfrângerii de la Manzikert în fața turcilor selgiucizi conduși de Alp Arslan, evacua nu numai Armenia, dar în câțiva ani pierdea aproape întreaga Asie Mică: emirul Suleiman Șah cucerea Niceea în 1077–1078 și punea bazele Sultanatului Selgiucid de Rum (care va dura până în 1308).

Bizanțul — o renaștere inhibată

Secolul XI e un timp decisiv pentru creștinătatea ortodoxă cu centrul la Constantinopol. Într-un imperiu care trece în câteva generații de la triumf la amenințarea dezastrului, societatea și cultura bizantină cunosc acum mai întâi un moment unic de diversificare socială și afirmare intelectuală și filozofică de tip umanist și zorii a ceea ce ar fi putut fi o renaștere bizantină prin platonismul creștin al poligrafului constantinopolitan Constantin Mihail Psellos († 1078) și o scolastică bizantină prin aristotelismul creștin al calabrezului Ioan Italos/Italianul († 1085). Aceștia s-au ciocnit cu patriarhi energici, dar și cu un împărat conservator și pios ca Alexios Comnenul, sfârșind prin a fi reprimați. Elevii lor, ajunși înalți clerici, se vor limita la comentarii aristotelice și controverse dogmatice. Conservatorismul politic și social oficial a avut parte de sprijinul constant al conservatorismului înaltei ierarhii a Bisericii bizantine. Înregistrăm în epocă, pe lângă procesul ecleziastic și condamnarea în 1076 și 1082 a filozofului Italos, un șir întreg de procese și condamnări sinodale ale unor monahi mistici, începând cu cel din 1009 al egumenului Simeon († 1022) de la Sfântul Mamas, de-

nunțat ca „nou teologhisitor”, și continuând cu Elefterie Paflagonianul în 1025, Teodor Vlahernitul în 1095 sau Constantin Chrysomalos în 1140. Alergică atât la raționalism și intelectualism, cât și la harismatism și misticism, Biserica bizantină promovează în teologie un tradiționalism pur repetitiv și necreator, singura originalitate fiind reprezentată de diversele polemici antilatine, antiarmene, antibogomile sau antiiudaice. Teologia și sfințenia pentru bizantini par a exista doar în „epoca de aur” a sfinților Trei Ierarhi, canonizați acum, și a Părinților fondatori ai monahismului, celebrați în cult. Nu școli mănăstirești, nici catedrale, nici universități. Niciun teolog remarcabil, nicio sinteză teologică creatoare și proaspătă. Iar în monahism doar antologii și compilații etice și ascetice, un șir de typika, documente de organizare a cultului și vieții chinoviiilor ctitorite în capitală, la Athos sau în provincii, și codificările hagiografiilor închise în moniloguri și sinaxare.

Tipuri de sfinți noi, harismatici remarcabili apar numai în provincii. Luca cel Nou (896–7 februarie 953, zi de pomenire), pustnic itinerant dintr-o familie din Egina refugiată în Focida, cu multiple peregrinări și mutări (din pricina invaziilor bulgare) în Atica, Peloponez și din nou Focida, stabilit în ultimii ani în Stiri, unde s-a mutat la Domnul, peste mormânt ridicându-se în anii 1140 o somptuoasă biserică în mozaic existentă până azi în mănăstirea Hosios Lukas. Nicon „Metanoite” (920–26 noiembrie 998), monahi itinerant din Pont, cu campanii misionare și chemări la pocăință prin satele din Anatolia, dar și în Creta recucerită în 961 de la arabi, și apoi în Grecia Continentală și Peloponez, stabilindu-se spre 970 în Lacedemonia, lângă vechea Spartă. Ofițerul nobil bizantin Atanasie (930–5 iulie 1003), stabilit la Athos și întemeietor în 963, cu sprijin imperial, al chinoviei Marea Lavră. Pustnicul calabrez Nil din Rossano (910–26 septembrie 1004), refugiat din fața atacurilor arabe lângă Monte Cassino și ajuns până la Grottaferrata, lângă porțile Romei. Hristodul (920–16 martie 1093) din Bithynia, monah

rătăcitor trecător prin Roma, Palestina, prin Latros (lângă Efes) și Lykia, și stabilit în final în insula pustie Patmos, unde cu sprijinul lui Alexios I construiește și organizează mănăstirea existentă și astăzi. Alexios Comnenul și familia sa îl vizitau și pe excentricul pustnic din Tracia, Chiril Filoteotul (1015–2 decembrie 1110), și el cu multe călătorii și peripeții și o interesantă „viață”, cu învățături „mozaic” din scrierile vechilor sfinți Părinți.

islamul — o înnoire neasumată

Secolul XI a fost epoca în care populații războinice marginale redaseră un nou suflu expansionist islamului fragmentat și divizat. Astfel triburile turcilor oghuzi conduse de Selgiuk și convertite la islamul sunnit în 985 creau sub comandanți excepționali — Togrul/Tughril, 1037–1063; Alp Arslan, 1063–1072; și Malik Șah, 1072–1092 — un vast imperiu: cucereau Iranul și Khorasanul în 1043, iar în 1055 Bagdadul — devenind sultani protectori ai Califatului Abbasid redus la rol de reprezentare simbolică —, Georgia și Armenia în 1064, și după 1071 invadau Asia Mică bizantină ocupând în 1078 Niceea bizantină, în 1084 Smyrna bizantină, în 1071 Ierusalimul, în 1076 Damascul și în 1084 Antiohia bizantină. Iar la extremitatea de vest a lumii islamice, din 1090 până în 1147, triburile berbere ale Almoravizilor din Africa de Nord-Vest (Maroc) — urmate în 1147–1212 de cele ale Almohazilor — treceau și în Sudul Spaniei, reușind să stopeze Reconquista creștină condusă de Alfonso VI (1065–1109), care a recucerit în 1085 Toledo, și de faimosul El Cid, care a reocupat în 1094–1099 Valencia, și să stabilizeze astfel dominația islamică asupra Sudului Spaniei, al-Andalus, care va cunoaște în secolul XII o spectaculoasă înflorire artistică și intelectuală arabă și ebraică.

În iulie 1095, în Bagdadul califilor abbasizi controlați politic și militar de turcii selgiucizi și condus de fapt timp de trei decenii de vizirul persan Nizam al-Mulk, cea mai strălucitoare glorie a științelor islamice a timpului, per-

sanul din Khorasan, Abu Hamid al-Ghazali (n. 1055/1058), profesor celebru și de succes, trecea printr-o profundă criză spirituală. La capătul a șase luni, a părăsit în secret orașul, adoptând pentru zece ani viața ascetică a unui sufit itinerant: trecând prin Damasc, Ierusalim, Mecca și, pentru scurt timp, în Irak, s-a dus în 1099 la Tusi, în patria sa, Khorasan, în estul Persiei, unde, după ce și-a reluat pentru trei ani (1106–1109) profesoratul la Nishapur, s-a retras definitiv ca sufit, murind în 16 decembrie 1111. În 1106, a scris o scurtă „autobiografie” („Izbăvitorul din eroare”), în care și-a explicat motivația convertirii sale subite prin faptul că n-a fost în stare să afle certitudinea adevărului divin în niciuna din cele trei căi raționale existente în islam: nici în teologia apologetic-dialectică (kalam), nici în ezoterismul ismaelit șiiit (batiniyyia), nici în filozofia aristotelismului platonizant (falsafa) avicenniană, ci doar pe calea practică, ascetico-mistică, a sufiților. Criza spirituală din 1095 nu a oprit însă productivitatea intelectuală imensă și variată a lui al-Ghazali în toate științele islamului, ci doar a reorientat-o. Înnoirea de sine pe care a experimentat-o a devenit un program de înnoire a islamului însuși în perspectiva împlinirii în 1106 a 500 de ani de la hegira și de la începuturile comunității islamice. Înnoirea islamului trece obligatoriu, pentru al-Ghazali, prin „Înnoirea/revitalizarea științelor religioase” (*Ihya' ulum al-din*), titlul unei colecții de 40 de tratate în patru părți, redactate în 1095–1097 (rezumate în persană cu câțiva ani înainte de moarte sub titlul „Alchimia fericirii” [*Kimiya-yi Saadat*]), cea mai citită sinteză a islamului din toate timpurile. Lucrarea e un tratat etico-ascetic, care prezintă în cele patru secțiuni mai întâi obligațiile rituale (partea 1) și obligațiile sociale (partea 2) ale musulmanului în realizarea personală exterioară a islamului, urmate de realizarea lui interioară prin lupta ascetică cu patimile distructive (partea 3) și câștigarea virtuților salvatoare și restauratoare (partea 4) care permit desăvârșirea personală prin unirea cu divinitatea.

Revitalizarea etico-ascetică a educației religioase a lui al-Ghazali era programul unei veritabile reforme, mai exact o depășire a islamului juridic, teologic și filozofic ca științe exterioare ale lumii de aici prin restaurarea adevăratului islam ca știință eshatologică a lumii de dincolo, realizată însă nu în afara lumii (ca sufismul), ci în această lume. Nu o simplă depășire a politicului prin mistic, ci o realizare a misticii în etica personală de zi cu zi, printr-o mutare a centrului islamului de pe politic pe individ, pe reformarea lui etică și realizarea sa spirituală. Mutație din nefericire neasumată ca atare de civilizația islamică, rămasă pe mai departe centrată pe juridic și politic, pe șaria și pe califat. În jurul acestora s-a reconstituit după devastarea centrului lumii islamice de către mongoli simbolizată de distrugerea totală, cu biblioteci cu tot, a Bagdadului, în februarie 1258, cu 200 000 de morți, sau terifianta aneantizare anterioară, în 1221, a capitalei Khorasanului, Nishapur, în care au fost masacrate întreaga populație și toate animalele.

Occidentul — reforma gregoriană și tribulațiile ei

O înflorire culturală similară, o a doua „renaștere” medievală, avea loc și în Europa de la nordul Alpilor în jurul anului 1000, odată cu revirimentul Imperiului Romano-German sub dinastia Ottonienilor (962–1024), continuat de împărații dinastiei Salienilor (1027–1125). Încoronat împărat la Roma în 962, după ce în 955 stopase invazia maghiarilor păgâni în Germania, Otto I a întreprins în 966–969 o ofensivă militară împotriva bizantinilor din Sudul Italiei, conflict încheiat în 972 prin căsătoria de alianță a prințului Otto cu principesa bizantină Teofano (951–991). Încoronat ca împăratul Otto II, acesta a întreprins și el în 982 o campanie în Sudul Italiei, încheiată însă în iulie lângă Crotona printr-o înfrângere dezastruoasă din partea arabilor, de care a scăpat cu greu pe o navă bizantină, murind în decembrie de malarie la Roma în vârstă de doar 28 de ani. L-a urmat la tron fiul său și

al Teofanei născut în 980, Otto III. În 996, acesta l-a impus papă pe vărul său, Bruno (n. 972), primul papă german, sub numele Grigore V, care în mai 996 l-a încoronat pe Otto III ca împărat al romanilor. La moartea lui Grigorie V, în 999 Otto III l-a impus papă pe dascălul său, foarte savantul benedictin, cu studii în Spania islamică, Gerbert d'Aurillac, primul papă francez, care și-a luat numele programatic de Silvestru II (999–1003)². În euforia eshatologică a anului 1000, tânărul Otto III se vedea așadar pe sine însuși ca pe un nou Constantin inaugurând o nouă eră în istoria umanității într-un imperiu creștin renovat. Va muri însă și el de febră în ianuarie 1002, în vârstă de doar 21 de ani. A fost urmat de vărul său, duce de Bavaria, Heinrich II cel Sfânt (1004–1024)³, încoronat împărat în februarie 1014 la Roma, ocazie cu care s-a cântat pentru prima dată aici la Liturghie Crezul cu „Filioque”.

Înainte de asta, în 28 septembrie 1009, vechea bazilică constantiniană a Sfântului Mormânt din Ierusalim a fost demolată în totalitate din ordinul califului fatimid și imam ismaelit de la Cairo, Al-Hakim (n. 985, 996–1021). Evenimentul a fost perceput în Occident ca un șoc apocaliptic anunțând apariția domniei lui Antihrist.

În 1009–1010, a avut loc la Bari o revoltă antibizantină condusă de lombardul Melo. Înfrânt, Melo s-a dus în Germania, unde Heinrich II l-a făcut duce de Apulia, și de unde a revenit în 1017–1018 în Italia cu mercenari normanzi, fiind însă a doua oară înfrânt zdrobitor de katepanul bizantin. Papa Benedict VIII (1012–1024) a trecut Alpii rugându-l pe împărat să intervină direct în Italia, dar campania lui Heinrich II din 1021 s-a încheiat

² Urmașul său, italianul Ioan VIII (1004–1009), va fi ultimul papă comemorat în dipticele Patriarhiei din Constantinopol.

³ Canonizat în 1147 de papa Eugeniu III, iar soția sa, împărăteasa văduvă Cunigunde († 1040), devenită monahie benedictină, fiind canonizată în 1200 de Inocențiu III.

cu un eșec în fața bizantinilor. Un factor crucial, care avea să schimbe total echilibrul politic al Italiei de Sud, a fost venirea în 1035–1046 a câtorva importante contingente (în jur de 2500) de războinici sosiți din Normandia, cel mai eficient fiind cel al numeroasei familii a baronului Tancred de Hauteville: Guillaume și Drogo în 1035, Robert Guiscard (*terror mundi*) în 1047 și Roger în 1057. Inițial mercenari ai principilor lombarzi sau ai bizantinilor, normanzii, descendenți ai vikingilor scandinavi, vor trece repede la insistente acțiuni pe cont propriu de pradă și acaparări de teritorii, alertând Imperiul Romano-German.

Sosit în 1046 pentru încoronare la Roma și pus în fața a nu mai puțin de trei papi rivali, împăratul german Heinrich III (1039–1056) i-a depus pe toți, numind papă pe episcopul german de Bamberg sub numele Clement II (1046–1047) instalat în 25 decembrie 1046, când l-a încoronat și pe Heinrich III. În 1047, împăratul german i-a făcut pe normanzi vasali, confirmându-le teritoriile acaparate. Iar în decembrie 1048 tot el l-a ales papă pe episcopul de Toul (în Alsacia-Lorena), Bruno, al cărui tată, conte de Nordgan, fusese văr cu împăratul german Conrad II (1027–1039) fiind deci unchi al lui Heinrich III. Bruno era un adept al mișcării de reformă a clerului Bisericii Catolice prin combaterea căsătoriei preoților și a hirotonirilor pe bani (simonie), precum și a imixtiunii laicilor, scopul fiind consolidarea autorității morale și independenței Bisericii (așa-numita reformă „gregoriană”, de la numele celebrului ei teoretician și promotor, viitorul papă Grigorie VII, cu un rol decisiv în istoria Europei Occidentale). Bruno a pus pentru acceptare condiția să fie ales liber de clerul și poporul roman. În drum spre Roma, a fost însoțit de priorul Hugo de la celebra abateie reformatoare benedictină de la Cluny — abate aici până la moartea sa în 1109, Hugo a demarat construcția celei de-a treia imense bazilici romanice de la Cluny, timp de secole cea mai mare construcție religioasă a Occidentului (demolată criminal după Revoluția Franceză —, dar și pe

tânărul monah Hildebrand (viitorul papă Grigore VII), pe care-l va numi la Roma diacon și administrator papal.

Instalat în februarie 1049 papă sub numele Leon IX (1049–1054), Bruno de Toul l-a adus la Roma drept secretar și principal colaborator pe Humbert, abate al mănăstirii Moyenmoutier din Lorena, pe care l-a numit arhiepiscop al Siciliei și cardinal episcop de Silva Candida. Sprijinit pe colegiul cardinalilor, Leon IX a prezidat în cursul pontificatului său un șir întreg de sinoade reformatoare nu numai la Roma, dar și în diverse orașe italiene, precum și în Germania și Franța. În ianuarie 1053, Leon IX a încheiat la Napoli cu Argyros, katepanul de Bari, o alianță împotriva normanzilor. Normanzii însă i-au înfrânt pe rând atât pe Argyros, cât și pe Leon IX (la Civitate, în iunie 1053), pe care l-au tratat cu tot respectul, dar din iunie 1053 până în martie 1054 l-au ținut ostatic în Benevento, până va recunoaște cuceririle lor din Apulia și Calabria. Leon IX va muri în 19 aprilie 1054, la puține zile de la reîntoarcerea sa la Roma.

schisma colaterală

În acest timp, o delegație romană condusă de cardinalul Humbert se afla la Constantinopol pentru a negocia o alianță cu împăratul Constantin IX Monomachos și a soluționa polemicele și măsurile antilatine — interzicerea celebrării Euharistiei cu azime ca practică iudaizantă⁴ — luate de patriarhul Mihail Kerularios. Discuțiile între cardinal și patriarh eșuând, înainte de a se îmbarca spre Italia, Humbert a depus în 15 iulie 1054 pe altarul Aghiei Sofia o sentință de excomunicare a patriarhului Mihail și a lui Leon al Ohridei și a colaboratorilor săi, la care patriarhul a răspuns în 20 iulie cu o sentință de excomunicare similară a lui Humbert și a delegației lui. Gestul va

fi transformat ulterior, fără temei, de istorici în „marea schismă” dintre cele două Biserici, latină și bizantină; în realitate, era o condamnare limitată la persoane anume, nu o ruptură a comuniunii între două Biserici și, mai ales, era practic lipsit de acoperire canonică: în 15 iulie scaunul papal era vacant, Leon IX murind în aprilie, iar Humbert (+ 1061) acționa în nume propriu, nu ca legat papal.

noua raționalitate teologică

Înflorirea culturală a „renașterii” ottoniene din jurul anului 1000 generase efecte semnificative dincolo de Alpi, în Franța apărând acum în orașe, în jurul catedralelor, ca la Chartres sau Tours, sau în mănăstiri, cum se va vedea îndată, un număr important de școli în care se predau cele șapte arte liberale în cele două cicluri ale triviumului (retorică, gramatică, dialectică/logică) și quadriviumului (astronomie, aritmetică, geometrie și muzică). Profesorii au început să aplice regulile logicii/dialecticii în expunerea și explicarea rațională a dogmelor. Canonul Berengar din Tours (1000–1088) a venit astfel cu o interpretare simbolică a misterului euharistic, pe care a opus-o înțelegerii ei realist-fizice apărute de canoniști gen cardinalul Lanfranc din Pavia (1005–1089). Venit la studii în Franța la Chartres (unde studiase și Berengar), Lanfranc a devenit în 1042 monah benedictin la mănăstirea recent înființată la Bec, în ducatul Normandiei, unde a condus până în 1062 o faimoasă școală de arte liberale și de exegeză biblică. L-a combătut pe Berengar, a cărui teorie euharistică raționalistă generase o dezbatere internațională, într-un șir de sinoade: Vercelli, 1050; Tours, 1054; și mai ales Roma, 1059, sinod prezidat de Leon IX și de Humbert. În 1062–1070, Lanfranc a devenit abate al abației Saint-Étienne din Caen create în jurul bazilicii romanice ctitorite aici de ducele Guillaume (1028–1087), al cărui colaborator apropiat a devenit, alături de un susținător tenace al reformelor papale.

⁴ Inițiate prin scrisoarea contra azimelor adresată în 1052 de arhiepiscopul bizantin Leon al Ohridei, arhiepiscopului latin de Trani din Katepanatul bizantin al Italiei.

Papalitatea reformatoare a încheiat acum o alianță decisivă pentru istoria Europei cu normanzi, atât cu cei din Normandia, cât și cu cei stabiliți în Sudul Italiei. Astfel, Alexandru II a binecuvântat în 1066 brutală cucerire, invadare și dominație a Angliei anglo-saxone de către normanzii ducelui Guillaume. Învingător în bătălia de la Hastings în 13 octombrie și încoronat de Crăciun în catedrala romanică Westminster ca rege al Angliei sub numele William I Cuceritorul (1066–1087), acesta l-a adus ca arhiepiscop de Canterbury pe Lanfranc (1070–1089). Când Lanfranc părăsise în 1062 abația normandă Bec, lăsase aici ca prior și ulterior abate pe fiul unui nobil burgund din Aosta (sub Alpii din Nordul) Italiei, pe nume Anselm (n. 1033).

Venit în Franța în 1056 pentru studii, atras de faima scolii lui Lanfranc, Anselm din Aosta se stabilise în 1059 la Bec, devenind monah benedictin la 27 de ani. Ajuns prior în 1063 și în 1078 abate, Anselm va rămâne la Bec până în 1093, timp în care a dezvoltat o gândire filozofico-teologică originală extrem de subtilă și profundă urmărind înțelegerea rațiunilor necesare ale credinței (*credo ut intelligam*) accesibile oricărei minți raționale. S-a făcut celebru printr-un șir de tratate de explicare și justificare rațională a esenței uni-trine — în *Monologium*, 1075–1076 — și a existenței logic necesare a lui Dumnezeu implicate de conceptul *id quo maius nihil cogitari possit*/acel ceva decât care nimic mai mare nu poate fi gândit — în faimosul *Proslogion*, 1077–1078 —, dar și despre adevăr, liberul arbitru, căderea diavolului, precum și despre Treime și Întrupare (1092), împotriva profesorului nominalist Roscelin. Din 1093 până la moartea sa în 1109, Anselm va fi urmașul lui Lanfranc în scaunul de arhiepiscop de Canterbury, având o păstorire agitată de relații conflictuale cu regii William II și Henry I, ale căror pretenții la investitură le-a contestat, exilându-se în două rânduri — 1097–1100 și 1105–1107 — în Italia. A continuat să scrie tratate celebre cum sunt *Cur Deus homo*/Pentru

ce S-a făcut Dumnezeu om (1095–1098), *Despre zămlirea feciorelnică și păcatul originar* (1099), *Despre purcederea Duhului Sfânt* (1102), *Despre azime* (1106) și *Despre acordul între preștiința, predestinarea și harul divine cu libertatea omului* (1107–1108), pe patul de moarte meditănd la un alt tratat, despre căderea îngerilor. Normandia juca astfel un rol nu numai militar și politic, dar și intelectual, în peisajul unei noi Europe.

După secole de haos și declin, și încă mult în urmă intelectual față de Spania islamică, unde se cunoștea și comenta în arabă întreg corpusul medical și filozofic al Antichității ignorat în spațiul latin, totuși prin papalitatea reformatoare, dar și cea de-a treia „renaștere” medievală a secolului XII, Europa Occidentală își încorda forțele pentru un imens avans civilizațional, reușind după 1200 să preia ștafeta de la islam și să devină centrul și motorul istoriei intelectuale și civilizaționale a umanității.

normanzii în Sudul Italiei

În această trecere un rol decisiv l-au jucat și normanzii din Sudul Italiei, de care nu se mai putea face abstracție. Devenit în 1048 conte de Alversa, Richard Drengot a ocupat în 1058 și Capua. Iar în 1057 războinicului Robert Guiscard (1015–1085) de Hauteville i se alăturase la fel de combativul său frate mai tânăr, Roger (1031–1101).

În aprilie 1059, francezul Gerard de Burgundia, proaspăt ales papă sub numele Nicolae II (1059–1061), a ținut cu 113 episcopi în bazilica Lateran un important sinod reformator unde, pentru a asigura libertatea și independența papilor de imixtiunile atât ale clerului și nobililor romani sau italieni, cât și ale împăraților germani, a adoptat un decret decisiv care stabilea că de acum înainte papii vor fi aleși exclusiv de colegiul cardinalilor. Iar în luna august a aceluiași an, la Melfi, împreună cu Hildebrand, Humbert și abatele Desiderius de la Monte Cassino, Nicolae II primea jurământul de vasalitate și fidelitate al căpeteniilor normande, recunoscându-l pe Richard prin-

cipe de Capua, iar pe Robert Guiscard, căsătorit cu fiica principelui lombard de Salerno, duce de Apulia și Calabria și conte de Sicilia. Frații Robert și Roger de Hauteville vor realiza astfel în etape cucerirea normandă a tuturor acestor teritorii cu lichidarea dominației lombarde, bizantine și islamice și reprimarea tuturor revoltelor acestora. În aprilie 1071, după un asediu de trei ani, Guiscard cucerea Bari și pune astfel capăt stăpânirii bizantine în Italia, iar în ianuarie 1072 Robert și Roger cucereau Palermoul musulman asediat din august 1071, anexând vestul Siciliei (estul insulei avea să fie ocupat de Roger începând cu Siracuza în mai 1086–1090).

Între 1073 și 1085, pe scaunul papal s-a aflat energicul Hildebrand sub numele de Grigore VII. Adept al unei viziuni monarhice (*dictatus papae*, 1075) despre noua papalitate reformată, a fost într-un conflict permanent pe tema investiturii cu împăratul Heinrich IV (1050–1106), rege al Germaniei, Italiei și Burgundiei (controversa va dura din 1075 până în 1112). În 1076, episcopii germani îl depun pe papa Grigore VII, care, la rândul său, îl excomunică și depune pe împăratul Heinrich IV; în fața perspectivei de a fi abandonat de toți, în ianuarie 1077, tânărul rege se umilește penitențial și memorabil înaintea papei Grigore VII la Canosa, Emilia, în Nordul Italiei. În 1080 însă, când și-a consolidat puterea, fiind din nou excomunicat, Heinrich IV îi adună la Brixen pe episcopii Germaniei și Italiei de Nord, care îl aleg pe arhiepiscopul Wibert de Ravenna drept (anti)papa Clement III (1080–1110).

o protocruciadă

Grigore VII avea în același timp și un plan oriental cu Imperiul constantinopolitan. În august 1071, bizantinii suferiseră în Armenia, la Manzikert, catastrofala înfrângere în fața turcilor selgiucizi, însuși împăratul Romanos IV Diogenes fiind capturat; trădat și abandonat, acesta abdică, iar într-un moment critic pentru imperiu, asaltat

din Balcani de pecenegi și cu Asia Mică invadată de turci, zdrobit de revolte și uzurpări, pe tron urcă tânărul și nevolnicul Mihail VII Dukas (1071–1078). S-au reluat atunci contactele cu papalitatea în vederea unei alianțe cu puterile occidentale care să salveze Imperiul de la un dezastru iminent, papa Grigorie VII concepând în 1074 planul unei expediții militare cruciate în fruntea căreia să fie el însuși venind la Constantinopol și ținând în prealabil un sinod de unire a Bisericilor. Din cauza conflictului cu Heinrich IV, acest plan nu s-a putut materializa. Dar, în același an, fiul lui Mihail VII, minorul Constantin Dukas, a fost căsătorit strategic cu Olympia/Elena, fiica minoră a ducelui normand Robert Guiscard. În 1078 însă, împăratul Mihail VII a fost obligat să abdice (devenind monah la Studiu și apoi chiar mitropolit al Efesului), iar pe tron a urcat rebelul Nichifor Votaniatis (1078–1081), confruntat el însuși cu numeroase rebeliuni, și cu instalarea unui emirat turc la Niceea, în proximitatea capitalei. Votaniatis a anulat căsătoria dintre prințul Dukas și Olympia/Elena Guiscard, ceea ce l-a făcut pe papa Grigore VII să-l excomunică și să binecuvânteze o cruciadă antibizantină în Balcani (1081–1085) condusă de normandul Robert Guiscard, care cucerește în 1078 și principatul lombard de Salerno.

Lucrurile se complicaseră însă pentru Grigore VII dincolo de Alpi. În 1080, episcopii germani și cei din Nordul Italiei, reuniți în sinod la Brixen, l-au ales pe arhiepiscopul Ravennei, Wibert (anti)papă cu numele Clement III (1080–1110) punând astfel pentru trei decenii Biserica Romei în situație de schismă internă. La 1 aprilie același an, noul antipapă Clement III l-a încoronat la Roma pe Heinrich IV ca împărat al Imperiului Romano-German.

În Constantinopol, împăratul Nichifor Votaniatis a fost, în aprilie 1081, detronat și obligat să intre în monahism de tânărul general Alexios Comnenul (1081–1118), care, urcat pe tron, va reuși într-o lungă domnie de 37 de ani să restabilizeze imperiul grav amenințat din toate părțile. Alexios a căsătorit-o pe fiica sa, erudita princesă Ana

Comnena (care va scrie memorabila istorie a domniei tatălui ei), cu prințul Constantin Dukas. Ceea ce i-a atras și lui excomunicarea papei Grigorie VII și, mai grav, atacul în forță al lui Robert Guiscard, care, în mai 1081, a debarcat cu o importantă armată în Albania de astăzi cu scopul de a cuceri Constantinopolul și a se întroniza împărat al Bizanțului. Alexios a fost în octombrie înfrânt dezastruos lângă Dyrrachion/Durres, Guiscard ocupând în 1082 și insula Corfu. A fost salvat de împăratul Heinrich IV, aliatul său, care în același an a invadat Italia și Roma, obligându-l pe papa Grigore VII să se baricadeze în castelul Sant'Angelo. S-au revoltat și lombarzii, și orașele din Apulia. Astfel că, lăsându-l în Tesalia pe fiul său, războinicul Boemond, ducele Robert a fost obligat să revină în Italia. A reprimat rebeliunile și, în mai 1084, a intrat în Roma obligându-l pe Heinrich IV să se retragă. O revoltă a romanilor a condus la o devastare de trei zile a orașului etern de către normanzi, care la retragere l-au dus cu ei pe Grigore VII la Salerno, capitala lui Robert Guiscard, unde papa Hildebrand va și muri în mai 1085. Normandul Guiscard reluase campania antibizantină, distrugând în octombrie 1084 flota bizantină la Corfu, murind în iulie 1085 de tifos în insula Kefalinia, pe mormântul său din biserica din Venosa stând inscripția în care se caracterizează elocvent „*Hic terror mundi Guiscardus*”. Imperiul Bizantin al lui Alexios Comnenul a scăpat de amenințarea din Balcani, unde se va confrunta însă în 1087–1091 cu invaziile pustiitoare ale pecenegilor, la care s-au adăugat presiunile sultanilor selgiucizi de Rum Suleiman (1077–1086) și Kiliç Arslan (1092–1107) care-și stabiliseră capitala la Niceea.

La moartea lui Guiscard, capul familiei de Hauteville a devenit fratele său, Roger I Bosso, mare conte al Siciliei din 1071 și până la moartea sa în 1101. În 1086, acesta a cucerit Siracuză și Agrigento și în 1090 a încheiat ocuparea normandă a Siciliei, cucerind în 1091 și Malta. Cei doi fii ai lui Guiscard se vor înfrunta în Sudul Italiei până

în septembrie 1089, când la sinodul de la Melfi papa Urban II i-a reconciliat și a perfectat *partitio Apuliae*: fratele mai mare, Roger Borsa († 1111), susținut de mama sa, războinică Sikelgaita, devenind duce al Apuliei și de Capua din 1098, iar cel mai mic, Boemond, principe de Toranto (Osia, Otranto, Brindisi), capturând în 1090 și Bari, și controlând practic teritoriul de sud de Melfi. În 1097, războinicul Boemond și nepotul său la fel de vajnic, Tancred, vor pleca în Prima Cruciadă, unde și-au creat propriile lor state: Boemond cucerind Antiohia și devenind principe al ei (1098–1111), iar Tancred, după cucerirea Ierusalimului, principe al Galileei (1099–1112). Înfrânt și ținut prizonier de musulmanii din Siria în 1101–1104, Boemond l-a considerat răspunzător pe împăratul Alexios, împotriva căruia a cerut în 1106 o cruciadă. A debarcat în 1107 din nou în Balcani, asediind Dyrrachion, dar a fost încercuit și blocat de Alexios, care în 1108 l-a obligat la o pace umilitoare, după care Boemond nu s-a mai întors la Antiohia, murind în 1111 în Italia și fiind îngropat într-un mic mausoleu după modelul Sfântului Mormânt lângă catedrala din Canosa.

Reconquista normandă a continuat în Sicilia, unde tot în 1089 contele Roger I a obținut de la papa Urban II privilegiul unic, de tip bizantin, de a acționa ca un legat papal numind el însuși episcopi în numele papei. Ducele Roger și urmașii săi au promovat un regim de conviețuire latino-bizantino-islamic, ca pluralism ritual și juridico-canonic, care a permis în secolul XII în Sicilia o veritabilă renaștere culturală italo-greacă sub patronaj normand, dar și o înflorire artistică, pe un fond de stabilitate și prosperitate. Aflat în conflicte permanente cu papalitatea și cu orașele din sudul peninsulei (Napoli, Salerno, Bari), Roger II urmărește cu tenacitate planul creării unui regat normand al Italiei de Sud. Conte al Siciliei din 1105 ca minor, e recunoscut în 1127 duce de Apulia și Calabria, iar de Crăciunul anului 1130, cu aprobarea antipapei Anaclet I (1130–1138), e încoronat la Palermo rege al Siciliei. După